Растителна защита
електронно списание за растителна защита
семена, торове и земеделие
ISSN 2815-522X

Климатичните промени могат да провокират интерес към отглеждането на смокини у нас

гл.ас. Надежда Шопова, Институт за изследване на климата, атмосферата и водите към БАН

Дата 05.10.2025 | **Брой** 10/2025 | **ISSN** 2815-522X | **Език** BG
www.plant-protection.com/article/2308?lang=bg

С повишаване на температурите у нас, смокинята се превръща в търсен овощен вид за отглеждане в повече райони на страната.

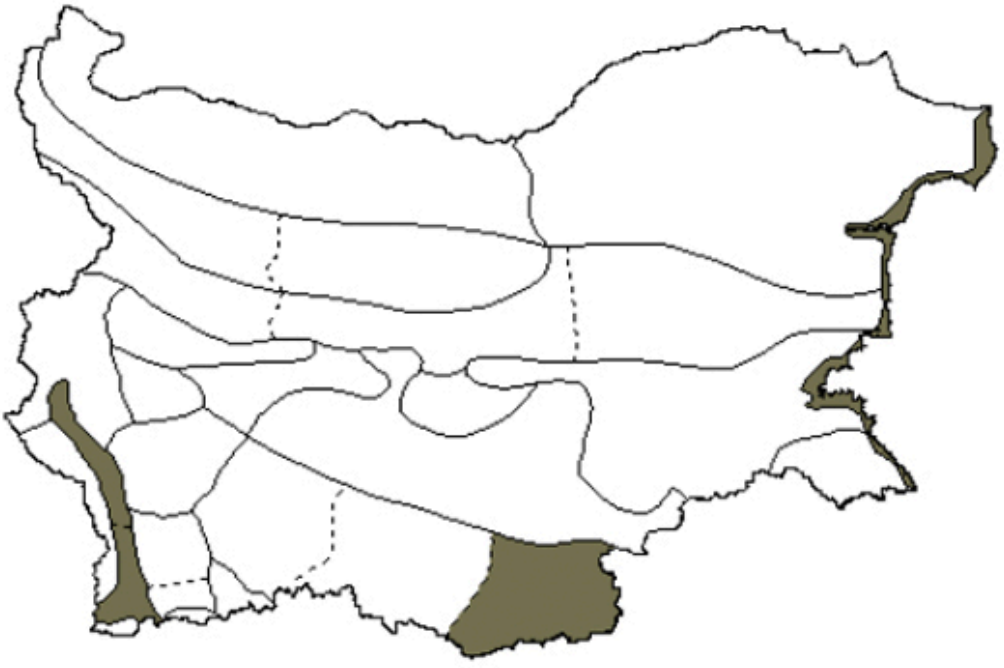
Страната ни е северна граница за разпространение и отглеждане на смокинята (Ficus carica L.) Култивирането на вида е застъпено по масово в три основни района – Южното Черноморско крайбрежие, Югоизточна България и Петричко-Сандански област. В последните десетилетия, с повишаване на температурния потенциал и сухите периоди през лятото, смокинята предизвиква интерес и е търсен овощен вид за отглеждане най-вече в личното стопанство в различни части на България. През новия климатичен период (1991 – 2020 г.) средната годишна температура в страната ни се е повишила с повече от 1°C, като за времето на активна вегетация април – октомври това нарастване е още по-значимо. Констатирано е затопляне на зимите и положителен тренд при най-ниските им стойности. По отношение на валежите, експертите забелязват изравняване по сезони, а в много от районите на Южна и Югоизточна България – повишаване на количества извън вегетационния сезон. Смекчаването на характера на зимите намалява значително рисковете от зимни повреди, а по-слънчевото и продължително лято благоприятства процесите на зреене на плодовете. Новите условия са с нарастваща благоприятност и предполагат по-широко отглеждане на смокинята в страната.

Въпреки че няма висока транспортабилност, тя има универсална употреба и ценни биологични и стопански качества. Плодовете се консумират в свежо състояние и след сушене. Поради ограничения брой болести и вредители може да се отглежда и по биологичен метод, без химически средства.

Произход, ботаническа характеристика и значение

Смокинята (Ficus carica L.) е листопадно, субтропично растение, което се отглежда в много райони у нас. Започва да дава плодове рано, 3 – 4 година след засаждане и животът ѝ продължава около и над 50 години. В по-топлия и влажен субтропичен климат смокинята става дърво с големи размери, а в по-северните и по-хладни райони, включително и в България, често се формира и като храст. Видът притежава ценни стопански качества – плодовете се използват за прясна консумация, сушене и преработка, а листата – за приготовление на сироп и чай с лечебни свойства. Наречена е „плод на дълголетието“ от древния лечител Авицена. Тя съдържа финицин, ензими, които намаляват съсирването на кръвта и понижават силното сърцебиене.

Има данни (1882 г.), за разпространението на смокинята в западната част на Азия, откъдето през Финикия и Египет е навлязла в Гърция и Рим. Смокинята се култивира успешно в страните със субтропичен климат като Турция, Гърция, Италия, Алжир, Мароко, Испания.

Фигура 1. Разпространение на смокинята в България. Източник: https://bgflora.net/families/moraceae/ficus/ficus_carica/ficus_carica.html

У нас се среща в континентално-средиземноморската климатична област – по Черноморското крайбрежие, в Източните Родопи и в Сданданско-Петричката котловина. В полите на Родопите – в района на Асеновград, също се развива добре. Видът е установен и в предпланински рид на

Западните Родопи, между долното течение на Стара река и Марица, на територията на областите Пазарджик и Пловдив (Маринов, 1984).

Представител е на род Фикус (Ficus,) сем. Черничеви (Moraceae) и включва над 1000 предимно тропични вида. Някои от тях притежават добра студоустойчивост, което ги прави подходящи за целите на селекционна работа. Кореновата система в хоризонтално направление превишава повече от два пъти проекцията на короната ѝ. Изследванията в България показват, че основната част от корените ѝ са в зоната 80 см, а единични достигат до 260 см (Серафимова, 1966) в дълбочина. Листата са 3 – 7 делни върху дълги дръжки, целокрайни или дълбоко нарязани като интересното е, че различните разновидности може да се наблюдават върху едно и също дърво. Разделнополово растение е, с женски съцветия и ядливи плодове, наречени фиги, и мъжки съцветия и неядливи плодове, наречени каприфиги – като от първите се развиват сладките съплодия (смокини). Същинските цветове се формират с помощта на дребни, сребристи осички, наречени (Blastophaga psenes L.).

Видът е с висока продуктивност (до 160 кг), добрите вкусови качества и лечебни свойства. Плодовата захар е около 25% в пресните и до 75% в сушените плодове (Цолов и Стоянов, 1991). Откриват се около 2% белтъчини, пектин, органични киселини, минерални соли. Богати са на витамин В1 (80 – 100 мг%), В2 (82 мг%) и по малко количество витамин Ц – до 2 мг%, които с изключение на последния, се запазват и в сушените плодове.

Почвено-климатични изисквания

Най-подходящи за смокинята са леките, богати и овлажнени почви с неутрално или слабо алкална среда. Понасят по-ниска въздушна влажност, но като всяко растение реагират добре на напояване.

Смокинята е сред най-студоустойчивите субтропични видове (Арендт, 1972). Предпочита места с много слънчеви часове, сухо лято и по-мека и влажна зима. Районите с годишна сума на валежите около 600 мм са подходящи за отглеждането ѝ, като с приоритетно значение е разпределението им по сезони. През летния период, по време на зреене на плодовете, по-сухите и топли области са с нарастваща благоприятност за отглеждане на вида. Влажното време в периода на зреене е причина за влошаване на качествата на плодовете (напукване, ферментация) и води до намаляване на хранителната им стойност. Затова летните засушавания, преминаващи в есенни, при условия на напояване са много подходящи за оптимално развитие и водят до по-рано прекратяване на вегетацията и по-добра устойчивост през зимния сезон. Що се отнася до температурния фактор,

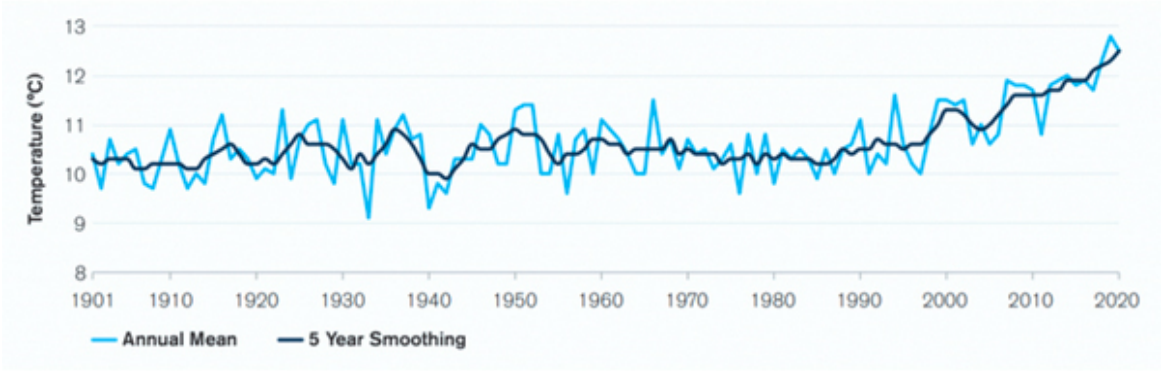
смокиновите дървета предпочитат райони с умерено до горещо лято и топла зима,

със средна от абсолютно минималните температури > (-14°C). Повреди по младата дървесина се наблюдават при стойности под (-15°C), като цели растения могат да загинат при температури от минус 18°C до минус 22°C, в зависимост от продължителността на застудяването, общото състояние на растенията и съчетанието с допълнителните метеорологични фактори. След измръзвания при студени зими успешно се прилага резитба за

възстановяване (Минков, 1967). Видът се развива добре и в полупланински, топли и слънчеви райони, защитени от студени ветрове. От едно растение у нас може да се получат до 50 кг плодове.

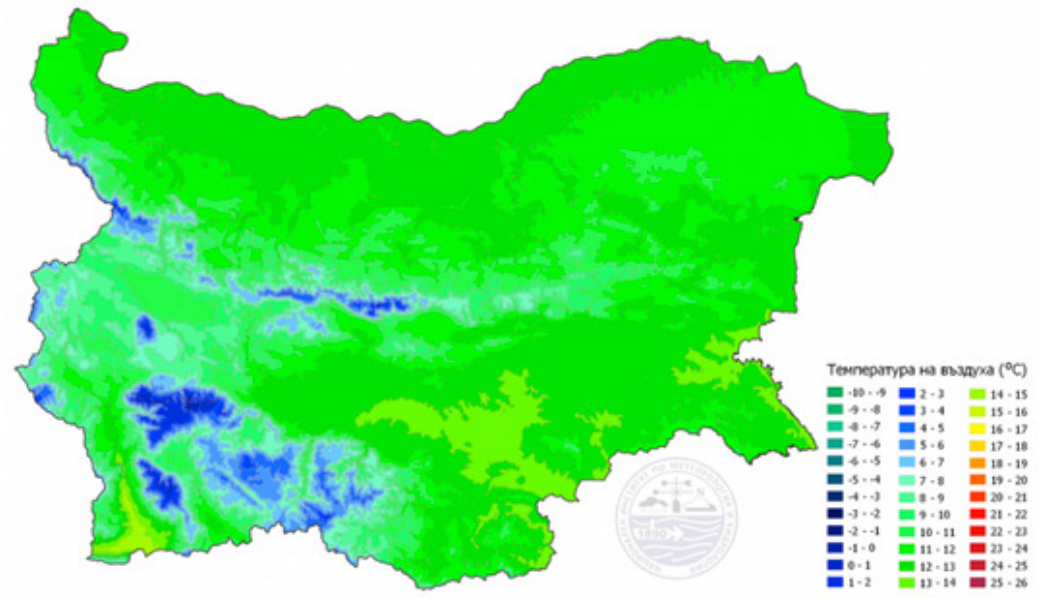
Климатични условия през периода 1991 – 2020 г.

В последните години вследствие на природни и антропогенни фактори глобалната температура на планетата се повишава. В България също се забелязва добре изразено нарастване на температурата (Фиг. 2) като отклоненията от нормата след 2000 г. са положителни. Увеличението е в диапазона от около и над 1°C като по-високи са стойностите през вегетационния период и през есента. Съгласно последния доклад на Световната банка, средната годишна температура за цялата страна е 10,7°C, със средна стойност от 21°C за месеците юли, август и минус 1°C за януари.

Фигура 2. Средна годишна температура на въздуха в България за периода 1901 – 2020 г. Източник: Climate Risk Profile: Bulgaria (2021): The World Bank Group.

По данни на НИМХ на база 355 различни по тип станции (синоптични, климатични и валежомерни), средната температура за зоните, подходящи за земеделски дейности, е 11,8ºC (bta.bg). Количеството и разпределението на валежите у нас се формира под въздействие на атмосферната циркулация. В анализа на НИМХ се посочва, че голяма част от България се оказва в преходна зона с изравнени по сезони валежни суми. Количеството в мм за периода 1991 – 2020 г., се изменя от около 500 мм в някои части на Дунавската равнина и Горнотракийската низина до над 1000 мм в планинските райони. Разпределението на параметрите по месеци и по райони е показано на Фигура 3.

Фигура 3: Средна месечна температура на въздуха и сума на валежите в България за периода 1991 – 2020 г. по данни на НИМХ/ Източник: Изчислени са климатичните норми за България за новия референтен период 1991-2020 г. – Новини – БЪЛГАРСКА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ (bta.bg).

Районът на Черноморското крайбрежие обхваща тясната ивица (40 км) покрай Черно море, като към вътрешността, в посока запад, влиянието на водната площ постепенно отслабва. Една от най-важните характеристики тук е намалената температурна амплитуда, което е благоприятна за развитието на смокиновите дървета. Януарските стойности на средната температура са положителни като достигат до 3°C. Лятото е умерено със средна температура между 22°C и 23°C, което създава много добри условията за отглеждане на вида. Трайна снежна покривка и много ниски зимни температури не са обичайни за района, като съществуват прогнози, че смекчаването на зимата ще продължава. Сумата на валежите е равномерно разпределена и с изравнено сезонно количество. Като цяло, по-високата относителна влажност, благоприятните летни температури и смекчения характер на зимата създават най-благоприятните условия за отглеждане на смокиня в страната ни.

Вторият район с много добри хидротермични ресурси е областта с континентално-средиземноморски климат – долините на реките Струма и Места, на юг от Кюстендил, и в Източните Родопи. Тази област се характеризира с много ранно настъпване на пролетта и с по-меки зимни условия – със средни температури за най-студения месец между 0°C и 2°C, а също и горещо лято с над 24°C и топла есен. Преобладаващите валежи са през студеното полугодие. Това дава възможност за ранно развитие и отглеждане на сортове, които узряват още през лятото.

Областта с преходно-континентален характер включва цялата Горнотракийска низина, ниските задбалкански котловини, хълмистите области северно от река Тунджа, както и Източна Стара планина. Въпреки че средната януарска температура е отрицателна – около и под минус 1,5°C, зимите са доста по-смекчени в полите на Родопите и във височина, където условията за презимуване са много подходящи за смокинята. Районът е с добре изразени минимум и максимум на валежите, съответно през зимата и лятото. През юни и юли средните температури

надвишават 24°C, а максимумите 40°C. Пролетта е една от най-ранните в страната, а есента е топла и продължителна, което благоприятства отглеждането на сортове, узряващи както през лятото, така и през есента.

В доклада на Световната банка (Фиг. 4) се посочва, че затоплянето у нас вероятно ще е с 1,1°C до 1,9°C до 2039 г., като се очакват до три пъти по-високи стойности към 2099 г. По отношение на влажността се очертава намаление с 4,5 мм и до 17,6 мм през 2099 г. и по-неблагоприятни хидротермални параметри. В условия на напояване, тези температурни условия ще са много благоприятни за разширяването на областите на отглеждане на различните сортове смокини.

CMIP5 Ensemble Projection	2020–2039	2040–2059	2060–2079	2080–2099
Annual Temperature Anomaly (°C)	1.1 to 1.9 (+1.2°C)	1.8 to 3.3 (+2.2°C)	2.7 to 4.8 (+3.2°C)	3.7 to 6.7 (+4.4°C)
Annual Precipitation Anomaly (mm)	−4.5 to −0.3 (−1.6 mm)	−9.3 to −0.6 (−4.4mm)	−14.5 to −2.0 (−5.1 mm)	−17.6 to −7.5 (−10.2 mm)

Note: The table shows CMIP5 ensemble projection under RCP8.5. Bold value is the range (10th–90th Percentile) and values in parentheses show the median (or 50th Percentile).

Фигура 4. Моделни очаквания за валеж и температура в близко и по-далечно бъдеще. Източник: Climate Risk Profile: Bulgaria (2021): The World Bank Group

Отглеждане и сортове

При климатичните условия на България се образуват три генерации:

1. пролетни, от презимували пъпки при мъжките растения;

2. летни – от съцветията в пазвите на листата, които цъфтят през юли и узряват през август;
3. есенно-зимна генерация, която се формира върху леторастите късно през лятото и през есента.

У нас със стопанско значение е лятната генерация. Те са разнообразни както по форма (крушовидни, бутилковидни, яйцевидни), така и по цвят на кората и плодовото месо (кремави, жълти, жълтозелени, червеникави, виолетови, тъмносини до черни). При създаване на промишлени насаждения се изисква и сорт опрашител. Най често схемата на засаждане е 6×4м и 6×5м (Серафимов, 1983) или по-гъсто 4×4м;5×4м. Създаването на по-големи площи трябва да бъде съобразено с климатичните особености на района и с направлението на производство. Плодовете, отглеждани на по-ниски и по-влажни места, са с по-груба кожица и по-ниско захарно съдържание. Полупланинските, сухи и слънчеви райони са по-подходящи за сортове за сушене. Тези сортове се формират с високо стъбло 100 см – 120 см. Сортовете за преработка и прясна консумация се отглеждат като дървета с по-ниско стъбло (50 – 70 см). Към сортовете за прясна консумация изискванията са да узряват рано и да дават две реколти годишно. Препоръчани за нашите условия са Далматинска, Италианска бяла, Поморийска 6, 17 и 24. От семенните плодове за прясна консумация най-добри са Адриатическо бяло, Кадота, Муасон, Подарък на октомври.

Нашите сортове Мичуринска 10, Поморийска 17, Созополска 20, Ахтополска 17, са с добра устойчивост. Сортовете могат да бъдат с кратък срок на зреене 30 – 45 дни през август и дълъг – около 60 дни и повече към края на септември и през октомври.

Мичуринска 10

Името на този сорт е дадено от професор Радка Серафимова, като същият е описан в нейната книга „Смокиня“ (1980 г.) Сортът Мичуринска 10 се нарежда сред най-студоустойчивите смокини в света. Това е стар, местен сорт, който се среща само в България и в отделни райони на Македония, Сърбия и Румъния. Този сорт е ценен с плододава на нови клони, което е предимство в случай на измръзване през зимата. Сортът Мичуринска 10 се отличава с голяма родовитост и редовно плододава с две реколти през лятото, една през юни и основна реколта през втората половина на юли или началото на август (за равнините в Южна България). Плодовете зреят до края на септември, а при подходящо време – и до края на октомври. В най-студените места в Северна и Западна България зреенето може да бъде сходно с това в Южна България, но ако растението измръзва до земята всяка година, ще дава само основна реколта, която ще зрее по-късно. Пораженията от студ започват при температури под минус 16,0°C до минус 19,0°C, а дърветата измръзват до земята при температури под минус 22,0°C.

Освен традиционните български сортове на пазара може да се намерят смокини с различна големина, форма, оцветяване и вкусови качества.

Повечето сортове издържат на студ до около -18 градуса по Целзий. Издръжливостта на студ зависи от много фактори - сорт, състояние на растението, местоположение. Снимка Flora Press/FLPA

Студоустойчивостта е важна сортова особеност, която производителите добре познават и коректно могат да консултират желаещите да отглеждат вида съобразно даден район.

Тенденциите в страната са към повишаване на температурата на въздуха, по-висока честота и продължителност на летните и есенните засушавания, както и промяна в разпределението на валежите на годишна база по сезони и райони (Александров, 2011; Climate Risk Profile: Bulgaria,

2021).

У нас е установена тенденция към намаляване на екстремалните минимални температури

(Александров, 2010; Climate Risk Profile: Bulgaria, 2021). Всички тези промени в климата имат локални особености, което изисква детайлно проучване на хода на основните метеорологични елементи по райони. Оптимални остават условията край Южното Черноморие, в Югоизточна България и Южен централен район, както и Сандански-Петричката котловина. При по-висока надморска височина степента на благоприятност също следва да се повиши. Освен тенденциите към затопляне, интерес към вида у нас представляват и ценните му качества като: съчетание на вкус и хранителна стойност, универсална употреба, включително и на листата; много бърза възстановителна способност след зимни повреди; по-лесно отглеждане поради ограничения брой болести и неприятели; добрата родовитост и дълголетие; успешно развитие в полупланински райони (200-400 м); добра поносимост към по-ниска въздушна влажност; изисквания за по-сухо време през летния период. Смокинята се е отглеждала и се отглежда у нас, като климатичните промени в последните десетилетия предполагат нарастване на степента на благоприятност и разширяване на районите на разпространение на този ценен вид в страната.

Източник **Климатека**

В публикацията са използвани материали от:

1. Александров, (2010). Климатични промени, НИМХ-БАН
2. Александров, (2011). Сушата в България, НИМХ-БАН
3. Асьов Б, Петрова А, Димитров Д, Василев Р. 2012. Конспект на висшата флора на България. 4-то преработено и допълнено издание, Българска фондация “Биоразнообразие”, София.
4. Арендт, Н.К. (1972). Виды, сорта и лучшие гибридные формы субтропических и орехоплодных пород, произрастающих в Государственном Никитском ботаническом саду. Ялта, 1960 (в соавторстве); * Первичное изучение сортов граната: Метод. указания. Ялта, 1972
5. Минков, С. (1967). Градинарска и лозарска наука, 1967, бр.6
6. Climate Risk Profile: Bulgaria (2021): The World Bank Group
7. Серафимова, Р. (1980). Смокиня, издателство Хр. Г. Данов Пловдив, 144
8. Серафимова, Р. (1965). Проучване върху някои въпроси по биологията на цъфтежа и подобрителна работа при смокинята, автореферат към дисертация
9. Серафимов, С. (1983). Южни овощни и листопадни култури, издателство Хр. Г. Данов Пловдив, 196
10. Цолов, Ц., Стоянов, А. (1991). Овощарство на тропика и субтропика, 238

ISSN 2815-522X

11. https://drive.google.com/file/d/1_R0YOCF165M6u7lcZW2UgzG16bvlrhNw/view
12. https://hranene.framar.bg
13. Изчислени са климатичните норми за България за новия референтен период 1991-2020 г. – Новини – БЪЛГАРСКА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ (bta.bg)